

Dóka Krisztina „Népünnep” és nemzeti ünneplés (1896)

Népszokás- és néptáncbemutatók
az Ezredéves Országos Kiállításon

A 19. században nálunk is nagy lendülettel zajlottak a nemzeti kultúra megteremtésére és ezzel szoros összefüggésben a saját népi kultúra képének megrajzolására, nemzeti reprezentáció keretében történő bemutatására és terjesztésére irányuló folyamatok.¹ E törekvésekben a század utolsó évtizedeitől kiemelt szerep jutott a jelentős nemzeti évfordulók megünneplésének, látványos ceremóniák megvalósításának. Ebbe a sorba illeszkedik a Magyarország 1000 éves fennállását ünneplő, 1896-ra kitűzött ezredéves (millenniumi) ünnepségsorozat.² A millennium háttérben természetesen ott húzódtak a korszak hivatalos politikája, az olyan törekvések, mint Magyarország

Néprajzi Falu a Millenniumi kiállításon (részlet)
Fotó: Klósz György, 1896. (Forrás: Fortepan / Budapest Főváros Levéltára.
HU.BFL.XV.19.d.1.09.029)

¹ A népi kultúra és a nemzeti kultúra összefüggéseiről és a népi kultúra nemzeti jelképpé válásához lásd különösen: Hofer, 1989., Hofer, 1991.

² A Millennium és az Ezredéves Kiállítás történetéhez lásd elsősorban: Kóváry, 1897., Matlekovits, 1897–1898., Tarr, 1979., Gerő, 1996., Gál, 2010. A millenniumi ünnepségek kritikai megközelítéséhez újabban: Gerő, 2004. 181–199.

önazonosságának felmutatása a kiegyezéssel létrejött dualista államalakulaton belül, vagy a soknemzetiségű ország nemzeti egységének hangsúlyozása, emellett a politikai feszültségek (pl. a nemzetiségek körüliek) leplezése, oldása. Ugyanakkor a fővárosi és vidéki ezredéves ünnepélyek, a gazdasági és kulturális témákat is felölelő Országos Kiállítás, millenniumi reprezentatív épületek, emlékművek emelése és a népi kultúra bevonása az ünneplésbe nem voltak függetlenek az európai előképektől, illetve a párhuzamos hasonló történésektől.³

Az Ezredéves Országos Kiállítás

A Magyar Millennium megünneplésének egyik fő attrakcióját az Ezredéves Országos Kiállítás jelentette, melyet 1896. május 2. – október 31. között rendeztek meg Budapesten a Városligetben. A rendezvény egyszerre vállalkozott a nemzeti, történelmi múlt megjelenítésére (Történelmi Kiállítás)

A kalotaszegi magyarvalkői református templom másolata (Néprajzi Falu).
Fotó: Klósz György, 1896. (Forrás: Fortepan / Budapest Főváros Levéltára.
HU.BFL.XV.19.d.1.09.004)

és az ország jelenének bemutatására (Jelenkor Kiállítás). Az utóbbi keretében különböző kulturális és gazdasági témákat feldolgozó (művészeti, oktatási-művelődési, egészségügyi, kereskedelmi, mezőgazdasági, ipari, közlekedési, hadügyi) tárlatok társaságában kapott helyet az úgynevezett

³ A nemzeti kultúra 19. század utolsó harmadában zajló tömeges reprezentációjáról: Hobsbawm, 1987.

Néprajzi Falu.⁴ E kiállítási egység egy-egy vidék, népcsoport, nemzetiség építészetét, népművészetét reprezentálta tizenkét magyar és ugyanennyi, Magyarország területén élő nemzetiség népi lakóházával és részben gazdasági építményeivel.⁵ A lakóházak mellett néhány falusi középületet is láthatott a közönség. A falu területén templomot (a kalotaszegi Magyarvalkó református templomának mását, melyben Zichy Jenő gróf kaukázusi gyűjteményét helyezték el), valamint iskolát, községházat, kórházat építettek. Utóbbiak a települések számára javasolt mintaépületek voltak. Az 1896. május 2-án megnyílt kiállítás Városligetben felépített falujában a népi építészet, tárgyi kultúra mellett egy-egy népcsoport jellegzetes hagyományait, különböző népszokásokat is bemutattak. Írásomban az egykorú források feltárásával részben e népi bemutatók rekonstrukciójára vállalkozom: Milyen vidékekről, településekről érkeztek vendégek és milyen szokásokat mutattak be? Milyen kontextusban és milyen forgatókönyv szerint zajlottak ezek a „népünnepek”? Emellett a bemutatók elemzésével vizsgálom ezek motívumait, kellékeit, különös tekintettel a korabeli táncbemutatókra. Végül arra keresem a választ, hogy e néprajzi látványosságok hogyan szolgálták a nemzeti ünneplést, milyen módon váltak a millenniumi nemzeti reprezentáció eszközévé?

A népelet megjelenítése a Millenniumi Faluban

A korabeli eseményeket a kiállítást bemutató kalaúzokból, útikönyvekből, egykorú sajtóból⁶ (napilapokból, hetilapokból), korabeli fotók segítségével és a millenniumi ünnepekről készült egykorú összeállításokból⁷ rekonstruálhatjuk. A vidék életmódját, a falvak lakóinak hétköznapijait és ünnepeit kívánták reprezentálni a rendezők a házakban felállított viseletes bábukkal és az ezekkel beállított zsánerkép-szerű jelenetekkel.⁸ A megjelenített népi életképek az eredeti viseletekkel, eszközökkel, vagy a valódi népeletből merített szituációkkal néprajzilag hitelesek kívántak lenni, ugyanakkor látványosan követtek olyan sztereotíp megfogalmazásokat is, mint – a még időszakunkban is – kedvelt népszínművek stílusát, vagy a korszak populáris grafikáján is terjesztett népeletképek beállításait. Ilyen a házakban viseletes bábokkal beállított népszínmű-ízű jelenetek voltak a civódó fiatal pár, a férjével kacérkodó fiatal menyecske, vagy a poharazó háziak, akiknek

⁴ Az Ezredéves Országos Kiállításon felállított Néprajzi Falu a néprajzi falvak létrehozásának ezekben az években meginduló mozgalmát követte. (A népi kultúra megjelenítéséről a világkiállításokon lásd: Wörner, 1999.) Egyes országokat, vidékeket reprezentáló néprajzi falu példájával már az 1867-es párizsi és 1873-as bécsi világkiállításokon is találkozunk. Az előzőn egy magyar csárdát is felállítottak, utóbbi kiállításon az Osztrák-Magyar Monarchia más vidékeit reprezentáló házak mellett székely házzal is találkozhatott a közönség. (Balassa M., 1972. 55., Csilléri, 1980. 11–14.) Az Ezredéves Országos Kiállítás néprajzi célú tárlatának hazai előzménye az 1885-ös országos kiállítás népviseletbe felöltöztetett bábukat is kiállító magyar és nemzetiségi parasztszobája.

⁵ A Néprajzi Falu egykorú bemutatása: Jankó, 1897. A Néprajzi Falu házai a következő településekről, illetve vidékekről kerültek ki: tizenkét magyar – Csököly (Somogy vm.), Zebecke (Zala), Szentgál (Veszprém), Kishartyán (Nógrád), Mezőkövesd (Borsod), Jászapáti (Jász-Nagykun-Szolnok), Büdzentmihály (Tiszavasvári, Szabolcs), Szegvár (Csongrád), Kalotaszeg (Kolozs), Torockó (Torda-Aranyos), Csíkszentdomokos (Csík), Csernátfalva (Brassó); tizenkét nemzetiségi: Handlova, német (Nyitra), Mecenzéf, német (Abaúj-Torna), Sellenberk, német (Szeben), Nagyjécsa, német (Torontál), Somos, szlovák (Sáros), Verecke, rutén (Bereg), Vinga, bolgár (Ternes), Cserépalja, szerb (Crepaja, Torontál), Hercegszántó, sokác (Szántóvá, Bács-Bodrog), Perestó, vend (Vás), Tornyaréva, román (Tirnova, Krassó-Szörény), Felsőzálláspatak, román (Hunyad). Ezekhez csatlakozott a falu végi cigány putri és sátor (Fejér vármegye). Pásztorépítményként: egy bugaci cserény, hortobágyi vasaló, kontyos kunyhó Ecseg pusztáról (Túrkeve, Jász-Nagykun-Szolnok), illetve egy havasi juhász-kunyhó (Brezsnóbánya, Zólyom vm.). vö. Csilléri, 1980. 17–18.

⁶ Az országos lapok közül a Pesti Napló és a Vasárnapi Újság korabeli számainak tekintetem át módszeresen. Ezek mára digitálizált változatban online hozzáférhetőek: Pesti Napló – <https://adtplus.arcanum.hu/hu/collection/PestiNapló/>, Vasárnapi Újság – <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?id=30>, <https://adtplus.arcanum.hu/hu/collection/VasarnapiUjsag/>

⁷ Kovács, 1896a, illetve általában: Gelléri, 1896., Kőváry, 1897.

⁸ Viseletes bábukból alkotott népelet-jelenetekkel már az 1873-as Bécsi Világkiállításon is találkozhatott a közönség. (Wörner, 1999. 59–60.)

a csinos menyecske éppen bort tölt.⁹ A falu végén putrit, sátrat és előttük cigányoknak öltöztetett bábukat láthatott a közönség, melyet a korabeli források szerint a cigány néprajzi érdeklődéséről ismert Habsburg József főherceg állíttatott és rendezett be.¹⁰ A populáris népeletkép-témát és stílust idéző jelenetet, a sátor előtt főző cigányasszony, mellette tébláboló éhes purdó, katlant kalapáló cigányember csoportját korabeli fotók és metszetek is megörökítették.

Cigányputri és vándorcigányok sátra a Millenniumi kiállításon.
Fotó: Klósz György, 1896. (Forrás: Fortepan / Budapest Főváros Levéltára.
HU.BFL.XV.19.d.1.09.024)

A viseletbe bújtatott bábuk és ezek „merek” jelenetei mellett ott volt az eleven parasztnép is a Néprajzi Faluban. Tudjuk, hogy a rendezők igyekeztek a kiállítás idejére a vármegyék közbenjárásával egy-egy falusit költöztetni a házakba,¹¹ arra törekedve, hogy ezek viseletükkel, beszédükkel (adott nyelv és tájszólás) a megfelelő települést reprezentálják. Azonban az előzetes tervekkel ellentétben a falusiakat tűzvédelmi okok miatt nem költöztethették a népi épületekbe, hanem

⁹ Lásd pl. „A czrepájai [Cserépalja, Torontál vm.] szerb ház a volt határörvidékből való. A bőven termő föld megengedi a torontálmezei népek azt a fényűzést, melylyel az asztal mellett ülő melenczei menyecske és leányzó öltözködik. A fiatal férfi, a ki ott kocintgat a víg asszonynéppel, az életből vett alak. Minden czrepájai felismeri benne a falu rosszát, a nélkülözhetlen vőfélyt, a veszedelmes asszonybolondítót és a duhaj legényt.” (Kovács, 1896b. 266.)

¹⁰ Kovács, 1896b. 264.

¹¹ Ezzel a törekvéssel már az 1873-as Bécsi Világkiállításon is találkozunk. (Wörner, 1999. 60.) A kiállítás egyes házaiba az adott vidékről származó „lakókat” költöztettek, így a székely házba udvarhelyszéki székelyeket. (Balassa M., 1972. 55., Csilléri, 1980. 13.) A Millennium idején a kiállítás közelében található Állakertbe afrikaiakat költöztettek, akik viseletükkel, kunyhóikkal, mindennapi szokásaikkal, mesterségük gyakorlásával a fentihez hasonló látványosságot jelentettek. (Vasárnapi Újság, 1896. augusztus 30.)

örként, a látogatókat felvilágosító személyzetként tartózkodtak a faluban.¹² E szereplők kilétéről, valódi tevékenységükről keveset árulnak el a korabeli dokumentumok. A kiállításba költöztetett pásztorokról szerencsés módon (pl. Kovács Gyula egykorú beszámolójának köszönhetően) vannak információink. Így tudunk egy türkevei gulyásról¹³, aki élő, egzotikus látványosságként szórakoztatta és művelte a közönséget:

„A kerekalakú »kontyos«-t, melyre elsőben is reábukkanunk, Finta Miklós, Turkeve város számadó gulyása állította és rendezte be. Az érdekes öreg itt van kezdetétől a kiállításon és hűen adott szavához adogatja a felvilágosításokat a kíváncsi járó-kelőknek. Nem egyszer beszélgettem el már órahosszat az öreggel s nem egy idegen köszönte meg már, hogy ezzel az érdekes alakjával a kiállításnak megismerttettem.”¹⁴

A pásztorélet bemutatása ezen túl is kedvelt témáját jelentette a rendezvénynek. Megjelent az ösfoglalkozásokat bemutató tárlatban, felbukkantak a pásztorok a parasztházak bábúi között, valamint alakjuk, viseleteik népi-romantikus jeleget adtak a kiállítás területén megrendezett tenyészállatbemutatóknak is.

„Parasztvendégek” és „népünnepek”

Néprajzi látványosságként szolgáltak a viseletben felvonuló parasztek tömegei is, akik a népszokásbemutatók szereplőiként, illetve egy-egy vármegyéből, vidéküket képviselve, szervezett csoportokban látogatóként érkeztek az Ezredéves Kiállításra. E tömeges látogatásokhoz a szervezők kedvezményes vasúti és belépő jegyeket, a kiállítás területén fa barakkokban tömegszállást és olcsó tömegkonyhát biztosítottak.

A millenniumi ünnepek pünkösd vasárnapi programjának részeként május 24-én 9 óra ezer földműves felvonulását harangozta be a sajtó.¹⁵ Hogy a fővárosba érkező vidéki parasztlátogatók maguk is néprajzi különlegességet jelentettek, bizonyítják a korabeli sajtó „Parasztvendégek a Kiállításon”, „Földművesek a Kiállításon” és hasonló című hírvérei: „Parasztvendégek a kiállításon. Holnap ismét nagyszámú parasztvendége lesz a kiállításon. Csokony [Csököly] vidékéről (Somogy) ötszáz, Derecske vidékéről (Biharmegye) száz földműves érkezik Budapestre, akiket a millenniumi népkonyhában látnak el kétnapi étellel és az ottlévő barakkokban lakással.”¹⁶

A népelet színes, látványos bemutatását szolgálták a különböző népszokásbemutatók is, melyeknek elsősorban a Millenniumi Falu, illetve részben az Ezredéves Kiállítás más területei, valamint egyéb budapesti helyszínek adtak helyet.¹⁷ Az országos és fővárosi lapok ebben az időben rendszeresen tudósítottak a millenniumi rendezvényekről, beharangozóik, beszámolóik naprakészen hírt adtak a programokról. A kiállítás szervezése során készített programjavaslatokból, illetve a sajtó híreiből tudjuk, hogy nagyszámú népi bemutatót terveztek a faluba, ám végül ezek csak részben valósultak meg. Tervbe vett, de valószínűleg elmaradt rendezvények voltak a kun, kalotaszegi/bánffyhyunyadi, ormánsági lakodalom, az Eger vidéki búcsú, máshol egri lakodalom, hegyaljai szüret, abaúji és zempléni parasztek arató ünnepe, hétfalusi csángó lakodalom vagy a magyar mellett nemzetiségi szokásbemutatók, így szerb búcsú, rutén keresztelő (máshol lakodalom),

¹² Kovács, 1896b. 271.

¹³ A számadó gulyás, Finta Miklós szerepléséről, illetve Türkeve megjelenéséről az Ezredéves Országos Kiállítás korabeli dokumentumok alapján: T. Bereczki, 1988.

¹⁴ Kovács, 1896b. 269-270.

¹⁵ Pesti Napló, 1896. máj. 24. 4.

¹⁶ Pesti Napló, 1896. máj. 15. 2.

¹⁷ A különböző nemzetközi kiállításokon ekkora már gyakorlata volt a népszokások, népi lakodalmak bemutatásának. Tudunk, pl. a Bécsi Világkiállítás (1873) előadott parasztlakodalomról. Az 1873-as Bécsi Világkiállítás idején tervbe vették a székely házból székely lakodalom bemutatását. Ennek későbbi megvalósulásáról nincsenek információink. (Csilléri, 1980. 14.)

Gizella út, a Millenniumi kiállítás látogatóinak elszállásolására épült barakktelep. Ebédidő a barakkok között. Fotó: Klösz György, 1896. (Forrás: Fortepan / Budapest Főváros Levéltára. HU.BFL.XV.19.d.1.10.027)

„oláh házi szentünnep”, bánági román lakodalom. Ezeket beharangozták ugyan a különböző napi- és hetilapok, kiállítási újságok,¹⁸ később viszont elmaradásukról értesülünk. Máskor feltételezhetjük, hogy nem került rájuk sor, mivel a kiállításról szóló beszámolóiban nem bukkannak fel a meghirdetett látványosságok. Ugyanakkor tudunk megvalósult népi bemutatókról is.¹⁹ Nem sokkal a kiállítás megnyitását követően a millenniumi rendezvényekről rendszeresen beszámoló Vasárnapi Újság színes leírást közölt a Ezredéves Országos Kiállítás területén megrendezett szász lakodalomról. A Szeben vármegyei szászujfalusi németek május 12-én lakodalombemutatót tartottak. Az eredetileg igazi lakodalomnak tervezett rendezvényből, végül „eljegyzési ünnepély” lett. A hírekből úgy tudjuk, hogy valódi jegyespár és násznép, illetve egy helyi fúvószenekar érkezett a kiállításra, akik a lakodalom egyes mozzanatainak (kikérés, lakodalmi menet) eljátszása után a Néprajzi Falu Debreceni csárdájában ebédeltek, valamint este a kiállítás területén található Ünnepélyek Csarnokában mulattak: „Nagy csoport ünneplő érkezett: szász-ujfalusi szászok, hogy e hó [május] 12-ikén lakodalmat üljenek, összesen 130 szász; ellátásukról a kiállítási népkonyha gondoskodott, és szállásuk is a kiállítás melletti barakkban volt. A szász lakodalom népségét Konnerth János szászujfalusi bíró és tiszteletes dr. Theil Rudolf lelkész hozták fel. A jegyes pár: Vád János és az ő menyasszonya. A lakodalmas néppel feljött a banda is, csupa trombitával. Az esküvő útja szépen ki volt számítva; hogyan mennek a közjegyzőhöz, az evangélikus templomba, hogyan vonulnak be a falu szász házába. De ez bizony elmaradt, mert az esküvő elé akadály

¹⁸ Például: Millennium, 1896. jan. 10., Pesti Napló, 1896. febr. 23. 6.

¹⁹ A Millenniumi Faluban megrendezett tánc vonatkozású bemutatók sajtóanyagából közöl: Kaposi – Kővágó Zs., 1987., Kővágó Zs. – Kővágó S., 2016.

gördült. A vőlegény mindössze 19 éves, katonasor előtt áll s így nem kapott engedélyt a nőülésre. Az elmaradt, illetőleg elhalasztott esküvő helyett tehát csak eljegyzési ünnepélyt tartottak, vig dáridóval, mulatsággal. A mulatságból ki is vették részüket a jó németek, a faluhoz tartozó debreczeni csárdában. Annak rendje szerint történt meg a leánykérés, s a násznép körutat tett a városban festői viseletében, vagy tiz kocsival. Délben ültek a lakomához, mely 3 óráig tartott. Este az ünnepélyek csarnokában folyt a dáridó; másnap aztán haza tértek.”²⁰

A Szeben megyei szász ház (Néprajzi Falu). Fotó: Klösz György, 1896. (Forrás: Fortepan / Budapest Főváros Levéltára. HU.BFL.XV.19.d.1.09.186)

Más leírások a szász lakodalmas nép szép lovait (egyek hírek szerint hatvan lóval érkeztek, illetve lovas bandérium kísérte őket), kivarrott mentéit, „drága, hímezett, kivarrt prémes” ruháit, gazdag ékszereit dicsérték.²¹ Az Ünnepélyek Csarnokában tartott esti „lakodalmas bálát” külön meghívóval lehetett látogatni, illetve a karzatról belépődíj ellenében megnézni.²² Vélhetően nem véletlen az egybeesés, hogy a Néprajzi Falu Szeben vármegyéből (Sellenberk) való német házának viseletes bábuja is lakodalmas jelenetet idéztek. Az „esküvőre készülődés utolsó pillanatait” bemutató kép az örömannyával készülődő menyasszonyt, valamint a vőlegényt a családba fogadó örömapát igyekezett megjeleníteni.²³ Itt és máshol is látjuk, hogy a kiállítás rendezői a házakban bábuokkal is

²⁰ Vasárnapi Újság, 1896. május 17. 329. Szászújfalú (Szeben vm.) Az Ünnepélyek Csarnoka a kiállítási korzón állt. Ez adott helyet a kiállításon tartott különböző ünnepi üléseknek, hangversenyeknek.

²¹ Kovács, 1896b. 271–272.

²² Pesti Napló, 1896. máj 10. 5.

²³ Kovács, 1896b. 268.

megidézett, helyinek, jellemzőnek tartott – a vidékről esetleg már korábban is leírt – szokásokat szerették volna előadni. Így a nagyjécsai német házban bábuval bemutatott „a svábok legérdekesebb ünnepére emlékeztető jelenet”, egy búcsús életkép fogadta az érdeklődőket, és a kiállításon falusiak által előadott népszokások között is ott találjuk a sváb búcsút.

Május 20-án Torontál megyéből, Nagyjécsáról valamint Kis- és Nagytószegről a helyi bíró vezetésével tizenhat tagú zenekarral és negyven táncos párral érkeztek németek, akik másnap „búcsúünnepet” és „mulatságot” adtak elő a nagyközönségnek. Az érkezés estjén a millenniumi népkonyhán megvendégelték a falusiakat, és barakkokban szállásolták el őket. A sajtó beharangozó szerint a bemutató forgatókönyve a következő volt: a vendégek másnap reggel 9-kor zenészeik kíséretében a barakkoktól a főkapun át a kiállításban körbejárva a Néprajzi Faluba, a nagyjécsai házhoz vonulnak, ahol „a köztük divó szokás szerint, megválasztják az előtáncost s megteszik a búcsúra való előkészületeket”, a Debreceni csárdában megebédelnek, délután 5-kor táncolnak a piactéren (a jász ház mellett), majd este táncmulatságot tartanak.²⁴ E „népünnep” ezekben a napokban népszerű témáját jelentette a híradásoknak. A Vasárnapi Újságban fotók is jelentek meg az eseményről, melyek egyike a búcsúsokkal érkező fúvósbandát is megörökítette.

A torontali sváb búcsúsok a Millenniumi kiállításon. Fotó: Weinwurm Antal, 1896. (forrás: Vasárnap Újság 1896. május 31. 365. o.)

Beszámoltak az újságok a fúvósok kísérte táncos vonulásokról (minden bizonnyal marsról), a sváb lányok „selyem viganójáról”, a nagyjécsai ház udvarán a banda által játszott Rákóczi indulóról és Szózatról, a jászapáti ház udvarán nemzeti színű póznából készített „májusfáról”.²⁵ A sváb búcsúról szóló Vasárnapi Újság-beli cikk az ünnepi események részletezése és a falusiak népviseletének bemutatása mellett a búcsú különböző táncos mozzanataira is kitért megemlítve itt a mártogatós lépésekkel járt hopszpolkát is: „Mikor a májusfát már beültették a legények, a bandák eljátszották a Szózatot, azután a fiatalok egy keveset táncoltak a fa körül, és végül szép sorban párosával meg hármasan kivonultak a kiállítási főútra és vidám zeneszó mellett körüljárták a kiállítást. A menet előtt mindenütt dr. Kovács Gyula járt fiakkeren, mint az egész búcsú főrendezője. A dr. Kovács kocsija mögött jött a tószegi banda, azután az előtánczosné, a kékszemű Gerhardt Marianna, két oldalán az első vőfélyekkel a Michel meg a Jákob Gerhardt-tal. A trombitások felváltva játszották a sebes hopszpolkát, mire a mögöttük andalgó párok hirtelen egy párat fordultak apró, mártogatós tánclépésekben. Az előtánczosné kezében ott lobogott a temérdek szalaggal díszített bokréta,

²⁴ Pesti Napló, 1896. máj 15. 2., Pesti Napló, 1896. máj 17. 6., Pesti Napló, 1896. máj 21. 5.

²⁵ Pesti Napló, 1896. máj 21. 5. A május 22-i szám részletesen beszámolt a búcsúünnep mozzanatairól, a május 23-i pedig a másnapi májusfa-kitáncolásról. (Pesti Napló, 1896. máj 22. 4., Pesti Napló, 1896. máj 23. 4.)

melyet a népszokás »Vortanz«-nak nevezett. A ki ezt a bokrétát az árverésen megvásárolja, az tánczol elsőt a szép Gerhardt Mariannával. Hangos jókedvvel tánczolja, dalolva, így körüljárták az egész kiállítást (otthon a papot kísérik így a templomba), majd ismét betértek a faluba, a jécsai házba. [...] Ezután 9-ig tartó táncz fejezte be a búcsú első napját. Másnap ismét volt táncz, végül pedig kiásták a májusfát és hazavitték.”²⁶

A torontáli sváb búcsúok saját zenekarokkal.
Fotó: Weinwurm Antal, 1896. (forrás: Vasárnap Újság 1896. május 31. 365. o.)

A következő hónapokban további népszokásbemutatókról kapunk híreket. Júniusban „népünnepet” tartottak a Pozsony vármegye nagyszombati járásából érkező szlovákok. Júliusban Nógrádból palóc dalárda érkezett a Néprajzi Faluba, emellett a végvári elemi iskolások évzáró ünnepélyére került sor a Kiállítás falusi iskolájában. Augusztusban és szeptemberben Hunyad és Krassó-Szörény megye több járásából román vendégek érkeztek a kiállításra. A sajtó beharangozói szerint a román vendégekkel zenészeket is terveztek hozni, román „népünnepre” és a román „kalugyertánc” [kaluser] bemutatására is készültek.²⁷ Augusztus 22-én az Oravicáról (Krassó-Szörény vm.) érkező románok a szokásos menetrend szerint zenekísérettel bejárták a falut, dalos bemutatót, illetve este 6-kor a jász házban táncmulatságot tartottak.²⁸ Végül szeptemberben került sor a matyó lakodalomra. A 19. század végén, 20. század elején népszerű látványossággá váló „matyó lakodalom” (mely már az 1910-es évektől néprajzi jeleneteket megőrkítő korai filmjeinken is többször felbukkan) az Ezredéves Kiállításnak nagy attrakcióját jelentette.²⁹ Szeptember 5-én a Pesti Napló a tervezett lakodalmas bemutatót és menetét a következőképpen harangozta be: „Matyó-lakodalom a kiállításon. Szeptember 8-án az ország egyik legérdekesebb népe, a borsodi

²⁶ Vasárnapi Újság, 1896. május 31. 365.

²⁷ Millennium, 1896. szept. 15. 6., Pesti Napló, 1896. aug. 9., Pesti Napló, 1896. aug. 18. Az írások a tervezett bemutatókat hirdetik.

²⁸ Pesti Napló, 1896. aug. 23. 3.

²⁹ A millenniumi matyó lakodalom-bemutatóról részletesen: Dala, 1971. illetve Fügedi, 1989.

matyó nép lakodalmas népe, a borsodi matyó lakodalmas népe. Mintegy százötvenen érkeznek meg szekérral, lóval a fővárosba s velük jön báró Vay Elemér főispán is. Gáspár József a vőlegény és German Mária a menyasszony neve. A polgári házasságot már otthon, Mezőkövesden kötik meg, Budapesten csak az egyházi áldást adják rájuk a Terézvárosi templomban. Esküvő után a lakodalmas nép az Andrassy-uton kivonul a kiállításra, ahol a debreceni csárdában eszik meg a lakodalmas ebédet. Innen úgy fél 3 tájt átmennek a jász-házba, ahol 4 óráig tánc lesz, ezután pedig a matyó-házba vonulnak, s itt lesz a lakodalom legérdekesebb része, a matyó népszokások bemutatása, azoké a szokásoké, amelylyel a matyó fiatal pár új tűzhelyét elfoglalja.”³⁰

Jászapáti ház (Néprajzi Falu). Fotó: Klösz György, 1896.
(Forrás: Fortepan / Budapest Főváros Levéltára. HU.BFL.XV.19.d.1.09.189)

A lakodalom-bemutató után a Vasárnapi Újság is részletesen beszámolt az ünnepi eseményről. Itt többek között megtudjuk, hogy a lakodalmas nép miután a Debreceni csárdában megebédelt, a jász ház udvarán táncával is látványossággként szolgált: „Matyó lakodalom. A kiállítás falujában már több lakodalmas népet terveztek, de csak e hó 8-ikán ment végbe az első, egész lakodalmas szertartással. Ez matyó lakodalom volt. Reggel 6 órakor érkezett meg a keleti pályaudvaron különvonattal Mezőkövesdről a 150 főnyi lakodalmas nép, köztük a vőlegény a 23 éves Gáspár József és Csörmcz Mária, 18 éves menyasszony. A csapatot báró Vay Elemér főispán, Tarnay Gyula dr. alispán, Kudlányi Imre árvaszéki elnök, Morvay József főjegyző, Haranghy Gyula főszolgabíró, Ráczkeőy József dr. járásorvos és Kabó János jegyző kísérték. Felhoztak még egy matyószekeret is 3 lóval és egy magyar ruhás cigány zenekart. Reggel a barakba vonultak, ott diszbe öltöztek és az Andrassy-uton zenezóval vonultak a terézvárosi plébániatemplomba, hol Kutschera Ferencz káplán eskette őket össze. Az egyházi kötést megelőző polgári szertartást még otthon elvégezték. A

³⁰ Pesti Napló, 1896. szeptember 5. 6.

templomból a 6 nyoszolóleány és 6 vőfély vezetése mellett megindult a menet a kiállításba, hol a «Debreceni csárdában» lakodalmi ebéd várta őket. Délután 4 óráig a jász ház térs udvarán tánc volt, azután matyók szokás szerint szekéren vitték az új párt a vőlegény házába. Ezuttal az egész területet bejárták vidám tarka menetben, és aztán a falu matyókházába vitték az új házasságokat. Ott következett az új lakóház elfoglalása és újabb lakoma, melynél a közönséget is meg-megkinálták kalácsokkal és édességekkel.³¹

Ezzel az ezredéves ünnepek során bemutatott népi lakodalmak sora még nem ért véget. A források tanúsága szerint szeptember 14-re a Néprajzi Faluba újabb lakodalmat terveztek, melyen a Torontál vármegyei szerbek lakodalmi szokásait kívánták bemutatni.³² A Mokrinról (Homokrév) érkező vendégek népünnepéről szóló beszámolót olvasva itt is a millenniumi lakodalombemutatók szokásos forgatókönyvét találjuk: a Budapestre érkezők zenés vonulását a vasútállomásról a kiállítás területére, másnap reggel vonulást a lakodalmi házba, a menyasszony kikérését, lakodalmi menetet az ünnepek különböző helyszínein, (itt polgári esketésre is utal a forrás), ebéd (véltetően a Falu valamely csárdájában) és délután a lakodalmi mulatságot megjelenítő „néptáncbemutatót”: „Mind a mellett megérkezett a mokrini lakodalmi nép és szerb dalokat énekelve vonult a nyugoti [sic!] pályaudvartól a barakkok felé. Az egészséges, izmos férfiak, szemrevaló menyecskék és leányok nagy feltűnést keltettek. Reggel 8 órakor a lakodalmi nép a kiállításba vonult a szerb házba s átvette a menyasszonyt. Az I. Főkapunál kocsikba ültek és a gyárutcai anyakönyvvezetői hivatalba hajtottak, a hol Sohr Manó anyakönyvvezető összeadta Baisavszky Dusánt Luvadzsin Ivánkával. Ennek megtörténte után a menet az Erzsébet körúton és a kerepesi-úton át a kiállítás felé hajtott bokréta kocsikon, sallangos lovakon, hangos ének- és zeneszóval. 12 órakor ebédhez ültek, melyet a kiállítás igazgatósága adott tiszteletükre s a melyen több pohárköszöntőt is mondtak. [...] Ebéd végeztével a násznép, kalauzok kíséretével, a kiállítást nézte meg. Ezután a jász ház udvarára gyűltek egybe, hol bemutatták nemzeti tánczaikat: a kólót, szaljancsiczát és a madzsaracot. Vigan járták egész hatodfél óráig, mikor azután körmenetre indultak kocsikon.”³³

A sajtóbeszámolók szerint a násznép egy része aznap este hazautazott, hogy otthon megtartsák az egyházi esküvőt és befejezzék a lakodalmat. A korabeli forrásokból tudjuk, hogy a fenti ünnepek mellett román népmulatságot, valamint egy gömöri „dalos bemutatót” is tartottak a Néprajzi Faluban. A parasztlakodalmak, búcsúk zenés vonulásai és zenés-táncos mulatságai mellett a polgári ízlést tükröző dalárdák hagyományai is felbukkantak a kiállításon. A Gömörből a Tornaljai járásból érkező, már tömegükkel és viseleteikkel önmagában látványosságot jelentő vidékiekkel 30 fős sajtógömöri földművesdalárda is érkezett.³⁴ A korabeli tudósítások³⁵ szerint a gömöriek díszmenetben vonultak a Kiállítási Faluba, ahol a Rimasimonyiból és Harmacból verbuválódott dalárda („nép-daloskör”) „Paraszthangversenyén” a Himnuszt, majd „több szép magyar dalt”, „népdalt” énekeltek, végül Petőfi Nemzeti dalának elhangzása után a Szózatot adták elő, majd „a serkei népzenekar játszott s e mellett a gömöri fiatalok táncra perdült”³⁶.

³¹ Vasárnapi Újság, 1896. szeptember 13. 616.

³² A sajtó szerint a pap megtagadta az esketést, arra hivatkozva, hogy a bemutatóval „csúfságot csinálnak a lakodalomból”. (Millennium, 1896. szeptember 15. 6.)

³³ Millennium, 1896. szeptember 15. 6. Mokrin település Torontál vármegyében.

³⁴ Vasárnapi Újság, 1896. szeptember 20. 636.

³⁵ Pesti Napló, 1896. július 11. 3., Pesti Napló, 1896. szeptember 23. 4.

³⁶ Pesti Napló, 1896. szeptember 23. 4.

Néprajzi Falu a Millenniumi kiállításon (részlet)
Fotó: Klösz György, 1896. (Forrás: Fortepan / Budapest Főváros Levéltára.
HU.BFL.XV.19.d.1.09.027)

A bemutatók „kellékei” és a táncok

A városi ünnepi díszfelvonulások mintáját követve a millenniumi népi bemutatók állandó kellékeit jelentették a parasztvendégek ünnepi menetei. A valamely pályaudvarról a Millenniumi Kiállításra a Városligetbe vonuló falusi vendégek, a Kiállítási Falu utcáin népviseletben, énekelve vagy gyakran zenészek által kísérve vonuló „lakodalmások”, „búcsúok” külön programpontját jelentették az ünnepeksorozatnak. A falusiakkal érkező zenészek a felvonulások mellett a táncos bemutatókat, népmulatságokat is kísérték. Utóbbiakat többségében a Millenniumi Falu jász házában rendezték. A zenészekről rendszerint szűkszavú megjegyzéseket olvashatunk. Legtöbbször annyit tudunk meg, hogy a falvak népével saját zenészeik érkeztek. A sajtóból értesülünk a 16 tagú sváb fúvószenekarról, akik a Torontál megyei búcsúkat kísérték. A fotón is megörökített rezesbanda mellett tudunk falusiakat kísérő vonós bandáról, így „népzenekarról” a gömöri Serkéről. Hírt kapunk a Néprajzi Falu csárdájában „szolgáltató” cigányzenekarokról is. A Pesti Napló szerint a Debreceni csárdában „mindennap a Magyar Testvérek hirneves debreceni zenekara játszik”.³⁷ A millenniumi népi bemutatók legjelentősebb mozzanatát a falusiak saját népszokásainak a kiállítási közönség előtt való bemutatása jelentette. A falusi vezetőkkel (pl. bíró, pap) érkező csoportok szokásbemutatóinál (lakodalmok, búcsús szokások, táncmulatságok) nem tudjuk, mennyiben irányították, „rendezték meg” a helyi falusi értelmiség vagy az Ezredéves Kiállítás szervezői az egyes jeleneteket. A falusi népi színjátszás és a népszínművek révén már ekkor is

³⁷ Pesti Napló, 1896. május 26. 3.

lehetek sztereotípiák, mintáik (akár a falusiaknak, parasztnak is) arról, hogyan kell a városiaknak népelet-jeleneteket előadni.³⁸

Magyarországon a paraszti táncgyomány nagyközönség előtt történő, színpadszerű bemutatása, néprajzi látványossággá válása is e millenniumi népi bemutatókhoz kötődik. Egy a szász lakodalomhoz kapcsolódó táncalkalomról részletes leírást köszönhetünk a korabeli sajtónak. Ebből tudjuk, hogy a meghívós bálon a kiállítás elnöksége és tisztikara is képviseltette magát (Vörös László, a Kereskedelemügyi Minisztérium államtitkára, Gerlóczy Károly, Budapest alpolgármestere, Schmidt József, a kiállítás igazgatója, Hieronymi Károly kereskedelmi miniszter felesége, Kálosy József, királyi törvényszéki jegyző, Kovács Gyula, a Néprajzi Falu rendezője és Dörr Soma szász képviselő), továbbá a „társaság sok előkelő tagja”. A bál a szászok ünnepélyes zenés bevonulásával kezdődött, ahol az ünnepi viseletbe öltözött lakodalmos nép párosan, a menyasszonnyal és vőlegénnyel az élen bevonult a terembe, majd meghajoltak a közönség előtt.³⁹ A sajtó nyitótáncként táncolt keringőt is említ: „A zenekar keringővel nyitotta meg a táncot, amelyben első párnak a fiatal »házasok« álltak fel s utánuk sorrendben a násznép fiatalsága, amint őket a bíró beosztotta. Résztvettek a táncban a falubeli iparosok, sőt a falu intelligenciája, a pap, kántor s a tanító családjai is. A párok vígan, jó kedvvel lejtettek végig a hatalmas táncteremben s éppenséggel nem látszott meg rajtuk, mintha zavarná őket ez a nyilvánosság. Később a néző közönség néhány férfi tagja is belevegyült a táncba s ugyancsak megforgatták a lakodalmos leánynépséget.”⁴⁰

Mint korábban láttuk, a korabeli újságok részletesen beszámoltak a sváb búcsúról is. Itt olvashatjuk, hogy a Debreceni csárdában a torontáli táncosok „fáradhatatlanul járták a sváb bandák muzsikájára a keringőket, polkákat és mazurkákat”.⁴¹ Júniusban a Pesti Napló arról tudósított, hogy a szlovák vendégek, akik saját zenekarral érkeztek a „nagyszombat járásbeli tótok népünnepén” csárdást táncoltak, majd „nemzeti táncukat” adták elő a közönségnek: „A pozsonymegyei nagyszombati járásból tegnap délben mintegy 500 tót földmives érkezett Budapestre Kiss Vilmos járási főszolgabíró vezetése alatt. A kiállítási népkonyhában megebédeltették őket, majd ebéd után a kiállítási faluba mentek, amelynek megismerése után a tánchelyen megkezdődött a népünnep. Először csárdásba fogtak a jó tót atyafiak, majd az ő nemzeti táncukat mutatták be. A tánc vége felé odaérkezett Szalavszky Gyula pozsonyi főispán s ekkor előlépett a járás egyik bírója s lelkes tót beszédben a millenniumot és a magyar államot dicsőítette. Végül lelkes szavakban éltette a királyt, Szalavszky főispánt és Kiss főszolgabírót. A tót zenekar erre a Szózatot meg a Himnuszt s a Rákóczi-indulót eljátszotta. Azután ismét megkezdődött a tánc, amelynek vegeztével a tót kirándulók hazatértek a barakkokba.”⁴²

Kövár beszámolójában olvashatjuk, hogy a szlovákok táncbemutató multságukat csárdással kezdték, majd „tót táncot” adtak elő, „mely abban áll, hogy egyes férfiak kiválnak a csoportból s elkezdnek a zene ritmusa szerint hatalmasakat ugrani, a többi férfi körülfogja a szóló tánczókat”.⁴³ A májusi szerb lakodalmobemutatonál is olvashatunk a vendégek „nemzeti táncainak” előadásáról. A szerbek a jász ház udvarán a korabeli híradás szerint kólót, szeljacsicát („szaljancsicza”) és „madzaracot” táncoltak. Mint fentebb láttuk a gömöriek multsága is alkalmat adott a táncok bemutatására, ám itt nem találkozunk táncnevekkel. A sajtóban több

helyen beharangozót, illetve beszámolót olvashatunk a románok táncbemutatójáról is.⁴⁴ Kövár Lászlónak a millennium történetét feldolgozó 1897-es írása is beszámolt a román táncbemutatóról és táncokról a kaluserről („kaluzsér”), a batutáról és az argyelanáról: „Krassó Szörény bogszáni, moldovai, teregovai és oravicai járásából megérkezett 821 főből álló csoport Knotti Gyula főszolgabíró vezetése alatt, köztük 11 görögkeleti és görögkatolikus pap és tanító. Ezek bemutatták táncukat. A táncosok kék vállszalagot, asztrakán szipkát viseltek, melyre sastollat tűztek. A lábszártakarók mindegyik oldalára hat-hat csörgő volt fölvarrva, a mi tánczközben az ütemeket igen hathatósan cifrázza. Először a kaluzsért mutatták be, melynek főrendezője piros vállszalagot viselt. A legények megalakították a kört, a rendező a közepére állott. A táncnak mindössze 5–6 figurája van. Hasonlóképp tisztán férfítánc a batuta is, melyet szintén egy rendező dirigál, részint kettesével, részint négyesével ropják, s ugyancsak 5–6 figurából áll. A harmadik bemutató tánc az argyelana, melyben már az asszonyok is részt vesznek. Mindegyik férfi mellett nő áll s így alakítanak kört, olyformán, hogy a férfiak mintegy a külső, a nők pedig a belső kört képezik.”⁴⁵

A bemutatók célja, motívumai

Az Ezredéves Országos Kiállítás szervezőinek a Néprajzi Falu állításával, illetve a népi bemutatókkal több célja volt. Ezek között hangsúlyosan szerepelt a látogatók művelése. Ebben a tekintetben a Néprajzi Falu épületeivel, népi berendezéseivel, népeletet bemutató bábúival és szokásbemutatóival a „néprajzi ismeretterjesztést” is szolgálta. A kiállítással a közönség megismerhette „Magyarország néprajzát”, „magát a népet, mely ez országot lakja, eredeti viseletében és jellemző szokásainak feltüntetésével”,⁴⁶ „az egyes vidékek szebbnél-szebb viseletét”, a faluban megjelenő parasztvendégekkel „az egyes nyelvjárások szépségeit”.⁴⁷ A korabeli források hangsúlyozták, hogy a kiállított tárgyak és előadott szokások „eredetiek”, sőt „őseredetiek”. A különböző szokásokat „a maguk eredeti mivoltukban, összes jellemző sajátosságukkal az illető vidék népével”,⁴⁸ „oly eredetien, oly hűen, mint a hogy az itthon végbe szokott menni”⁴⁹ kívánták bemutatni. Nemcsak a magyar bemutatók esetében hangsúlyozták az eredetiséget, a különböző nemzetiségek is „eredeti” viseletben (pl. a szászok eredeti szász, a szlovákok is eredeti tót öltözetben) jelentek meg, és saját „eredeti” szokásaikat adták elő. A néprajzi bemutatás másik fontos motívumát jelentette, hogy a sajtókat, az adott népre jellemzőt kívánták megmutatni. Így a „nagyobbszabású ünnepségek, felvonulások, sokadalom” alkalmával a vármegyei küldöttségek „népök legjellegzetesebb szokásait” igyekeztek bemutatni.⁵⁰ Emellett az előadások a lehetőségekhez képest „valóságosak” is akartak lenni, mint láttuk például a lakodalmak esetében, ahol igazi lakodalmakat terveztek. Az esztétikum igénye is rendszeresen felbukkan, pl. a „legfestőibb”, „legdíszesebb”, „szebbnél-szebb” viseletekkel, „festői” menettel és jelenetekkel, szép, „csinos”, „sugár” szereplőkkel. A történeti kiállítás hangvételéhez hasonlóan alkalmanként itt is felbukkan a múlt nosztalgikus felemlgetése és a régi formák felidézése is. Ugyanakkor a Falu parasztházai, parasztviseletei, lakodalmasai, népi táncai a századfordulón látványosan modernizáló fővárosi életnek és az Ezredéves Kiállítás modern technikát is felvonultató látványosságainak ellenpólusaként is megjelent. Ily módon a más, az „idegen”, az egzotikus izgalmát kínálta, ezzel együtt lett szórakoztató. A Kiállítási Faluban tevékenykedő pásztor, a viseletben

³⁸ Néhány évtizeddel később a Gyöngyösbokrta-bemutatóknál (1931–1948) már bőven vannak forrásaink a népviseletek, népszokások, néptáncok bemutatásánál a helyi értelmiség „hagyományalkotó” „hagyományformáló” szerepére. (Dóka, 2011. 62–64.)

³⁹ Pesti Napló, 1896. május 12. 5.

⁴⁰ Pesti Napló, 1896. május 13. 6.

⁴¹ Pesti Napló, 1896. máj 22. 4.

⁴² Pesti Napló, 1896. június 22. 6.

⁴³ Kövár, 1897. 269.

⁴⁴ Millennium, 1896. szeptember 15. 6., Pesti Napló, 1896. augusztus 9. 8., Pesti Napló, 1896. augusztus 18. 4., Pesti Napló, 1896. augusztus 18. 3.

⁴⁵ Kövár, 1897. 270.

⁴⁶ Vasárnapi Újság, 1896. május 10. 307.

⁴⁷ Kovács, 1896b. 271.

⁴⁸ Pesti Napló, 1896. február 23. 6.

⁴⁹ Millennium, 1896. január 10. 5.

⁵⁰ Millennium, 1896. január 10. 4.

vonuló nép, a mulató, táncoló parasztok is a városi élettől elütő, különleges, népi látványosság szerepét töltötték be.

Népszokások, zene, tánc és nemzeti reprezentáció

A Néprijzi Falu és a népi bemutatók a fenti célokkal együtt – ahogyan maga a millenniumi rendezvények, új épületek, szobrok és az Ezredéves Kiállítás is – hangsúlyozottan a nemzeti önki-fejezést és önreprezentációt is szolgálták.⁵¹ A sajtóban rendszeresen fölűntek az ezzel kapcsolatos célkitűzések, a (köznépben is) „nemzeti önéret” és a „magyar büszkeség” erősítése, „a nemzeti összetartozandóság éretének” szilárdítása.⁵² A rendezvény lehetőséget termetett a falusi népnek, hogy „láthassa hazájának ezredéves ünnepi díszben pompázó fővárosát s a millennáris kiállításból tanuljon lelkesedést, igazi hazaszeretetet”.⁵³ Másról a sajtó azt közvetíti, hogy a különböző várme-gyék rendezvényein megjelenő népet „hazafias éretük, kötelességük”⁵⁴ hozta a fővárosba. Miként a nemzeti jelképek végigkísérték a különböző hivatalos millenniumi ünnepi rendezvényeket, úgy a népi bemutatók (ezek között a nemzetiségekéi is) felsorakoztatták a nemzeti reprezentáció kel-lékeit, jól azonosíthatóan, közérthető módon utaltak az összetartozásra, az önazonosságra. Ahogy a már idézett sajtóforrásokból is kiderül a népi bemutatókon rendszeresen elhangzott a Himnusz, zárásként a Szózat, sőt a Gömöri dalosünnepen Petőfitől a Nemzeti dal. Több helyen találunk utalást arra, hogy a zenészek a Rákóczi-indulót is játszották, és felbukkant a dalárdák előadásában a Kossuth-nóta. Megtaláljuk még a népünnepélyek keretében is az Istent, a hazát és egyben a királyt dicsőítő politikai beszédeket. A Magyarország határai által kijelölt nemzethez tartozást a kisebbségek bemutatói esetében is igyekeztek hangsúlyozni. Összességében a népi bemutatók a magyar nemzeti jelképek felsorakoztatásával – a láthatóan többségében nemzetiségek által elő-a-dott bemutatókkal együtt – az etnikailag sokszínű, de politikailag egységes nemzet gondolatát közvetítették.⁵⁵ Ugyanakkor a helyi népszokások, népviseletek és táncok bemutatásával az egyes vidékek, illetve nemzetiségek saját hagyományai is hangsúlyossá váltak. A táncok előadásánál látjuk, hogy többségében saját „nemzeti táncok” kerültek a figyelem középpontjába. A táncok reprezentálása a „nagy” nemzeti egység hangsúlyozásával ellentétben éppen a sajátosat, az etni-kumra jellemzőt fejezte ki, így legtöbbször az olvassuk, hogy a falusiak „nemzeti táncukat” mutatták be. A korabeli sajtó szerint a szerbek kólót, szeljancsiczát, németek keringőt (és polkát) adtak elő. A sárosi szlovákok mellett, hogy „csárdást” táncoltak „nemzeti táncukat” is bemutat-ták.⁵⁶ Ugyanígy a viseletekkel kapcsolatban is megjelent a nemzeti (itt nemzetiségi, etnikus) jelleg hangsúlyozása.

A Millenniummal egyértelműen tetten érhető az a folyamat, ahogyan a népi kultúra megje-lenítése, népviseletek felvonultatása, népszokások, -zene és -tánc nagyközönség előtt való előadása a nemzeti ünneplésnek szerves részévé vált. A népszokások (különösen a lakodalmak) dramatikus

⁵¹ A Millennium és nemzeti reprezentáció összefüggéseiről legújabban: Gerő, 2016. Mai esettanulmány a millenniumi reprezentációról pl. Jakab, 2015. A témához ld. még: Sisa, 2001.

⁵² Millennium, 1896. január 1. 3.

⁵³ Pesti Napló, 1896. május 12. 7.

⁵⁴ Millennium, 1896. január 1. 3.

⁵⁵ A bemutatók során időnként a nemzetiségi ellentétek is éreztették hatásukat. Részben nemzetiségi feszültség, ellentét lehet az oka, annak, hogy a szerb esküvő esetében az ortodox pap elzárkózott a Millenniumi Faluban való esketéstől (Mil-lennium 1896. szeptember 15. 6.), vagy hogy a végvári iskolásoknak a falu mintaiskolájában tartott iskolai ünnepségéről a román diákok távolmaradtak. A nemzetiségek Millenniumhoz fűződő viszonyához: Varga-Kuna, 2009.

⁵⁶ Már a 1800-as évek elején megkezdődött az a folyamat, amelynek keretében Európában egyes táncokat egy-egy etni-kumhoz kötődő nemzeti táncként kezdték reprezentálni. A 19. század második felére már egyértelműen rögzültek (még a falusi táncok leírása esetében is), hogy mely etnikumnál milyen táncokat kell etnikusnak tekinteni. A korszak népiismereti leírásaiban jól látható pl. az osztrákoknál a stájer, a cseheknek a polka, a szerbeknek a kóló, a románoknál kaluser, a ma-gyaroknál a csárdás lesz az „igazi”, a „saját”.

elemeinek előadása vagy népmulatságok keretében a táncok bemutatása ugyan hangsúlyosan a szórakoztatás céljait is szolgálták, ugyanakkor az ezredéves ünnepségsorozat kontextusában egyér-telműen a nemzeti ünnepi tartalmak hordozói is lettek. Mint láttuk a nemzetiségek előadásában ezek egyszerre voltak saját nemzeti (etnikus) identitásuk kifejezői, ugyanakkor az államalapítás évfordulójának keretében, a magyar nemzeti jelképek felsorakoztatásával ezek is az országhoz, a „nagy” nemzethez tartozást ünnepték, a Magyar Királyságot ünneplő eszközökké is váltak.

Csángó ház (Néprijzi Falu).

Fotó: Klöz György, 1896. (Forrás: Fortepan / Budapest Főváros Levéltára. HU.BFL.XV.19.d.1.09.187)

Források

- Gelléri, Mór (1896): *Az ezredéves országos kiállítás kalauza*. Budapest: Kosmos.
- Jankó, János (1897): „Az Ezredéves Országos Kiállítás Néprajzi Faluja”. In: *Matlekovits Sándor (szerk.): Magyarország közgazdasági és közművelődési állapota ezredéves fennállásakor és az 1896. évi ezredéves kiállítás eredményei V*. Budapest: Könyvnyomda-Részvény-Társaság.
- Kőváry, László (1897): *A millennium lefolyásának története és a millennáris emlékkalkotások*. Budapest: Athenaeum.
- Kovács, Gyula (1896a): „A kiállítási falu”. In: *Gelléri Mór (szerk.): Ezredéves Országos Kiállítás kalauza*. Budapest 260 – 280.
- Kovács, Gyula (1896b): „A néprajzi kiállítás.”. In: *Ethnographia*. (4. sz.), 253 – 272.
- Matlekovits, Sándor (1897): *Magyarország közgazdasági és közművelődési állapota ezeréves fennállásakor és az 1896. évi ezredéves kiállítás eredménye*. Budapest: Könyvnyomda-Részvény-Társaság. *Millennium*. Az Ezredéves Ünnepegy és Ezredéves Kiállítás Közlönye. 1896
- Pesti Napló* (napilap, 1850. márc. 9–1939. okt. 29.)
- Vasárnapi Újság* (hetilap, 1854. márc. 5–1921. dec. 25.)

Irodalomjegyzék

- Balassa M., Iván (1972): „A Néprajzi Falu az Ezredéves Kiállításon”. In: *Ethnographia*. (4. sz.), 572 – 591.
- T. Bereczki, Ibolya (1988): „Türkeve és az ezredévi országos kiállítás: iratok Herman Ottó türkevei kapcsolatainak történetéhez”. In: *Zounuk. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve*, 3. Szolnok: Szolnok Megyei Levéltár, 335 – 347.
- Csilléry, Klára (1980): A Szabadtéri Néprajzi Múzeum kialakulásának előtörténete. In: *Ház és Ember*, Szentendre, Szabadtéri Néprajzi Múzeum, I. 9-33.
- Dala, József (1971): *A matyó lakodalom Budapesten*. In: Hermann Ottó Múzeum Közleményei, Miskolc, IX. 115-116.
- Dóka, Krisztina (2011): *A magyar táncfolklór átalakulása (1896-1945)*. Budapest, ELTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola Magyar és összehasonlító folklorisztika doktori program. PhD-disszertáció <http://doktori.btk.elte.hu/lit/dokakrisztina/diss.pdf>
- Fügedi, Márta (1989): „A matyó lakodalom néprajzi látványossággá válása”. In: *Ethnographia* (1 –4. sz.), 313 – 328.
- Gál, Vilmos (2010): *Világkiállító magyarok*. Budapest: Holnap.
- Gerő, András (1996): *Budapest, 1896. A város egy éve*. Budapest: Budapesti Negyed Alapítvány.
- Gerő, András (2004): *Képzelt történelem. Fejezetek a magyar szimbolikus politika XIX-XX. századi történetéből*. Budapest: Eötvös Kiadó – PolgArt.
- Gerő, András (2016): „Magyar nemzeti világkép és hivatalos önreprezentációja a Monarchia Magyarországnán”. In: Glässer, Norbert; Zima, András; Nagyllés, Anikó (szerk.): *„A királyhűség jól bevált útján...” Rendi és nemzeti kötődések szimbolikus változásai 1867 és 1918 között*. Szeged: Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, 57 – 72.
- Hobsbawm, Eric (1987): „Tömeges hagyománytermelés: Európa 1870 – 1914”. In: Hofer, Tamás; Niedermüller, Péter (szerk.): *Hagyomány és hagyományalkotás*. Budapest: MTA Néprajzi Kurató Csoport, 127 – 197.
- Hofer, Tamás (1989): „Paraszti hagyományokból nemzeti szimbólumok – adalékok a magyar

- nemzeti műveltség történetéhez az utolsó száz évben”. In: *Janus*. (6. sz.), 59 – 74.
- Hofer, Tamás (1991, szerk.): *Népi kultúra és nemzettudat*. Budapest: Magyarágkutató Intézet.
- Jakab, Albert Zsolt (2015): „Az ezredik év. A Millennium ünneplése és reprezentációi Kolozsváron”. In: Jakab, Albert Zsolt; Kinda, István (szerk.): *Aranykapu. Tanulmányok Pozsony Ferenc tiszteletére*. Kolozsvár: Kriza János Néprajzi Társaság, Szabadtéri Néprajzi Múzeum, 865–890.
- Kaposi, Edit; Kővágó, Zsuzsa (1987, szerk.): *Antológia a hazai táncirodalomból 1884–1914. I*. Budapest: Magyar Táncművészek Szövetsége.
- Kővágó, Zsuzsa; Kővágó, Sarolta (2016): *A magyar amatőr néptáncmozgalom története a kezdetektől 1948-ig*. Budapest: Magyar Táncművészeti Főiskola.
- Sisa, József (2001): „Az 1896-os ezredéves kiállítás néprajzi faluja és a magyar állam önreprezentációja”. In: *Korunk*. (7. sz.), 46 – 50.
- Tarr, László (1979): *Az Ezredév*. Budapest: Magvető.
- Varga-Kuna, Bálint (2009): „A millennium és a nemzetiségek.”. In: *Magyar kisebbség*. (1–2. sz.), 93–105.
- Wörner, Martin (1999): *Vergnügung und Belehrung. Volkskultur auf den Weltausstellungen 1851–1900*. Münster, New York, München, Berlin: Waxmann.